

עלון שבועי נחלת שדה

חידושים וביאורים
על סידור התפילה

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

11 ק"מ 099 ספרות כהן תש"ע 10 סנה א' תל"ו 11
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: רוקע הארץ על המים, המכין מצעדי גבר, שעשה לי כל צרכי.

חרס, ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים, וכתב בבעל הטורים שיש במסורה ב' "בקרקע", האחד פסוק זה, והשני: "ואם יסתרו מנגד עיני בקרקע הים" (עמוס ט', ג), כלומר שסוטה תהא נבדקת בקרקע זה עפר ובמים זה ים. עכ"ד.

ויש לפרש, שעל הפסוק "איש איש כי תשטה אשתו" אמרו במדרש: הה"ד "צור ילדך תשי", הנואף אומר אין בריה יודעת בי, לפי שעושה מעשיו בחושך, שהקב"ה לא ידע בו. עכ"ל. ולכן עונשה להביא עפר ולהשים במים והעפר טובע במים כדי לרמוז לו, ראה כי טבע העפר להישקע במים, אם כן למה אין הארץ טובעת בימים שתחתיה? אלא לפי שהקב"ה משגיח עליה ועושה נס לבל ישטוף התהום את העולם, ואתה שוטה חושב שתעשה מעשיך ואין הקב"ה רואה אותך.

[וזאת תורת המסורה: "ומן העפר אשר בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים", ואזי יראה כיצד העפר יורד למטה במים, ומזה ילמד שאם יסתיר ויחשוב שאפשר להסתיר מעיני הקב"ה, יתבונן כיצד הארץ עומדת על הים.

כתב בספר שפתי חיים (ח"א עמ' שע"ה) וז"ל: הסבא מנובהרדוק זצ"ל כאשר היה מברך "רוקע הארץ על המים" כל גופו היה רועד, איך אנו עומדים על קרקע מצוקה הקרקע עומדת על המים והקב"ה רוקע אותה בכל עת ובכל רגע, א"כ יש להכיר לו טובה על כך. ונוסף לכך אנו צריכים להיות ראויים לזכות בכל רגע מחדש לחסדי השי"ת שירקע בשבילנו את הארץ על המים.

מובא בספרים הקדושים, שפעם אחת נאמר "ובני ישראל הלכו בתוך הים ביבשה", ופסוק אחר אומר: "ביבשה בתוך הים" ומבארים, דאחר שעם ישראל ראו את הנס שבתוך הים הלכו ביבשה, נתרוממו אחרי זה לראות שגם ללכת ביבשה שהוא טבע ומנהגו של עולם, אין זה אלא נס כמו לצעוד בתוך הים, ועל זה אנו מברכים ומודים: "רוקע הארץ על המים".

פירוש אחר מצינו לברכה זו, בהקדם דברי הרמב"ן בפרשת בראשית (א', ט') ששולל את הפירוש, שהארץ עומדת על מים, וכותב, שכך היה נדמה לחכמי יון. אולם המציאות אינה כך, אלא שמתחת לקרקע הארץ אין מים, אלא תהום, שבו חומרים רבים שרותחים ומבעבעים ברתיחה חזקה.

ואם כן מהו "רוקע הארץ על המים"?

דוד המלך אומר בתהילים (כ"ד): "לה' הארץ ומלואה תבל וישבי בה, כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה". וודאי אין הכוונה שהארץ שטוחה על הנהרות, שכן הנהרות

שלש ברכות נתקנו סביב עמידת רגליו של האדם: "רוקע הארץ על המים" שהיא הודאה על הארץ המוצקה שעל אף שעומדת על מים, אינה מתנדנדת אלא עומדת בצורה ישרה ויציבה. הברכה השניה היא "המכין מצעדי גבר", הודאה על יציבותו של האדם עם רגליו. והברכה השלישית "שעשה לי כל צרכי" שהיא על המנעלים שניתנו לאדם, שיש בהם חשיבות גדולה להליכתו של האדם.

פירושה של הברכה הראשונה: "רוקע הארץ על המים", שביום השני אמר הקב"ה: "יהי רקיע בתוך המים", ונמצא שהארץ עומדת על התהום שהוא מים, וכמבואר במסכת סוכה (נג), שדוד כרה שיתין וצף התהום שמתחת הקרקע למעלה, ומוכח שהארץ עומדת על המים.

ולפי זה נמצא שברכה זאת שונה משאר כל הברכות שהולכות על הנאה אישית בגופו של האדם, וכאן ההודאה היא על שהקב"ה ברא את הקרקע להלך עליה, ואע"פ שזו הנאה וטובה לכל העולם, מ"מ מכיון שגם הוא נהנה מזה, לכן הוא מברך ומוודה על כך (בש"ת רבבות אפרים ח"ג סי' מ"ז) אות י"ג נסתפק אי הנוסע במטוס מברך באויר ברכה זו דהא באוירן המרחף באויר לא חשיב דמניח רגליו על הקרקע והביא שם בשם ספר לקט הקמח החדש דיברך, דהא מברך על כוחו של הקב"ה. עיי"ש).

האלישיך הקדוש (בשלח כ', ח') נותן טעם מדוע ברא הקב"ה את הארץ בצורה כזו שתהא עומדת על המים וז"ל: אמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה ה, ה) על פסוק "והאלהים עשה שייראו מלפניו" (קהלת ג', י"ד), אמרו, כי הוא יתברך עשה דבר שייראוהו העולם. והוא שהקוה המים גבוהים מן הארץ, למען יתנו אל לבם כי נקל הדבר מאד להציף המים על הארץ, על ידי הניח הדבר אל הטבע, כאשר היה בדור אנוש. כמו שאמרו ז"ל כי זהו "הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ" (עמוס ה', ח'). וגם בכלל הוא גם כן מה שרקע הארץ על המים הפך טבעם שהוא לרדת למטה מהם. כי על כן נברך בכל יום "רוקע הארץ על המים". וכן אמרו רבותינו ז"ל, כי כשהרשע דורך על הארץ שהיא מתרעשת. שכוונתם בלי ספק שמצטערות להיות נרקעת על המים שלא כטבעה, בשביל רשע אחד שידרוך ויתקיים עליה. ע"כ.

כלומר, מבחינה טבעית כאשר נניח עפר במים הוא מיד ישקע, והקב"ה עושה דבר על טבעי כאשר העמיד את הארץ על המים והיא אינה שוקעת, וזאת בשביל שיירא האדם בעומדו על הארץ, שכן ברגע האחד יכולה הארץ לחזור למצב הטבעי שלה, ולשקוע בתוך המים.

בזה נבוא ונבאר מה שמצינו אצל האשה הסוטה, שנאמר בפרשת נשא גבי הסוטה: "ולקח הכהן מים קדושים בכלי

זורמים על הארץ. אלא הכוונה שקיום החיים על הארץ מושתת על המים שבימים ובהירות, ומבלעדיהם לא היה שום אפשרות של חיות על הארץ.

ודוגמא לכך, שהמים הם התשתית לקיום העולם. אנו רואים מזה שיבשת אירופה מפותחת ביותר הן ברמת החיים והן בתעשייה, לעומת יבשת אסיה שהיא נחלשת ביותר. אף שאירופה היא יבשת מזערית לעומת אסיה הענקית. והסיבה לכך, שאירופה משופעת במקורות מים, שהיא מסובבת בימים, ומלאה בהירות הזורמות בה בכל פינה. וזה גורם לצמחיה רבה, וכן מאפשר לנהל עסקים חובקי עולם, על ידי שליחת סחורות בימים ובהירות. לעומת יבשת אסיה היבשה כמעט כליל ממים, ולכן לא גדל שם צמחיה בכמות המספיקה למזון ליושבי היבשת, ולא מתאפשר שם שליחת סחורות דרך ימים ובהירות.

ממילא "רוקע הארץ על המים" פירושו שהארץ מתקיימת על ידי המים.

עוד יש לפרש בדרך הדרש מהו "רוקע הארץ על המים", הארץ מתקיימת בזכות המים שבה, והעולם מתחלק לשליש יבשה ושני שליש מים.

ולפי זה יש לפרש "רוקע הארץ" הארציות עומדת ומתקיימת "על המים" ו"אין מים אלא תורה" (ב"ק יז).

דהיינו הגשמיות מתקיימת ועומדת על התורה, אך ורק בתנאי שהיחס יהיה שני שליש ושליש, שליש ארציות ושני שליש רוחניות. שני שליש משעות היממה שזה שש עשרה שעות צריכים ללמוד תורה, ולפחות לצפות לשש עשרה שעות, ולשאר צרכיו הגשמיים צריך להשקיע עד שמונה שעות שהם שליש יממה.

וכפי שמסביר "הבן איש חי" זצ"ל בספרו "אוצרות חיים", ששואלים את האדם לאחר פטירתו, "ציפית לישועה", "לישועה" אותיות יו' שעה. דהיינו כאשר האדם לא מצליח לעסוק בתורה שש עשרה שעות, אבל לפחות האם ציפה להגיע למעלה זו.

"ברוך אתה ה' אמ"ה המכין מצעדי גבר":

"המכין מצעדי גבר" – היינו האדם חושב שהוא קם בבקר ומחליט שילך למקום פלוני או למקום אחר, ועל פי החלטותיו יעשה ויפעל. אולם "המכין מצעדי גבר" מכניס לאדם הכרה הקב"ה קובע לאיפה האדם ילך ולאן יצעד, ו"רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". וכמעשה המפורסם עם רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל שפגשו המלך ושאל אותו להיכן הוא הולך, והשיב רבי יהונתן, שאינו יודע. מיד תפסו המלך והשיבו בבית האסורים.

כעבור תקופה חשב המלך בלבבו הרי רבי יהונתן ידוע כאדם חכם ונבון, ובודאי שטמון משהו בתשובתו, קרא לרבי יהונתן וביקש שיסביר את תשובתו.

הסביר לו רבי יהונתן: כוונתי היתה שאיני יודע לאן אני הולך מכיון שאף שרצוני להגיע למקום מסוים אבל איני יודע כלל אם כך נגזר עלי מלמעלה, ואם לא נגזר מלמעלה אף אם ארצה לא אגיע, וכפי שאכן קרה שכלל לא חשבתי למצוא עצמי בבית האסורים, ובא המלך ושמוני בבית האסורים (ועי' סוכה נג. בענין שלמה המלך ומלאך המות, ואז אמר שלמה את המשפט: "רגליו של אדם ערבים לו").

נמצא כי הליכתו של האדם תלויה אך ורק בו יתברך, ממילא כשקם האדם בבקר ותוכניות רבות בראשו למשך היום, צריך לבקש מהקב"ה שהליכתו תהיה אך ורק לדברים של קדושה, לדברים של מצוה ועשיית רצון ה'. וכמו שמצינו אצל דוד המלך כמובא במדרש (ויק"ר לה, א) על פסוק זה: הה"ד (תהילים ק"ט, ו"ט) "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך". אמר דוד: רבונו של עולם! בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר, למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. ע"כ.

עוד יש לפרש מהו "המכין מצעדי גבר", משום, שכל אדם ואפי' איש פשוט לגמרי מתקן בכל מקום שהוא נוסע לשם, כי מתפלל שם ואוכל שם ומברך על אכילתו, על כן מוכרח הוא

מן השמים להיות שם. וכך כתב בספר דברי יחזקאל (להרה"ק רבי יחזקאל משינאווא דף מ"ה) שהיה אומר, כי האיש אשר מאמין בהש"ת ויש לו ידיעה בענין תקנת הדרכים, מחוייב להאמין כי בכל מקום אשר תדרוך כף רגלו הוא צריך להיות שם לפי צורך עניני נשמתו לתקן שם איזה דבר, והש"ת מסבב זאת לכל אדם לפי מזלו, היינו איש עשיר יסע מעיר לעיר וממדינה למדינה לצורך עסקיו נשואי בניו וכדומה, והעני יכתת רגליו לקבץ נדבות.

ומבאר שם בזה שינוי הנוסחאות שבסדר ברכות השחר, שיש מקדימין ברכת "המכין מצעדי גבר" לברכת "שעשה לי כל צרכי", ויש מקדימין "שעשה לי כל צרכי" לברכת "המכין מצעדי גבר", כי העשיר שהש"ת השפיע לו בביתו כל טוב מקדים "שעשה לי כל צרכי" ואח"כ "המכין מצעדי גבר" לתקן את הדרכים כהנ"ל, משא"כ העני שבביתו אין כל עד אשר יכתת רגליו למרחקים ויקבץ סכומי כסף להחיות את נפשו הוא מברך בתחילה "המכין מצעדי גבר" ואח"כ "שעשה לי כל צרכי". ע"ש.

ברכת שעשה לי כל צרכי:

הנוסח שמברכים על נעילת הנעליים: "שעשה לי כל צרכי", מתבאר שעל ידי נעילת הנעליים נעשה כל צרכי, משום שהיא המשך לברכת "מלביש ערומים" שהאדם לא מסיים להתלבש עד שנועל את נעליו. ובאמת היה צריך להסמיך ברכת "שעשה לי כל צרכי" ל"מלביש ערומים", אבל נוסח הברכות סודר על פי סדר הקימה של האדם.

עוד שנינו בגמרא (שבת קכט:): לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו. ע"כ. וכן שנינו (פסחים קיג): שאחד מהשבעה שהם מנודים לשמים הוא: "המונע מנעלים מרגליו". וביאר הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות (אם כל חי ח"ג פרק כ"ב) הענין בזה, כי בחטא עץ הדעת נתקללה האדמה ככתוב (בראשית ג, י'): "ארורה האדמה בעבורך", לכן צריך לנעול נעליים לרגליו להפריד בין האדם לארץ שנתקללה. (וראה באגרא דפרקא סימן ד"ש שהביא ענין זה בשם מהר"ם חאגיז בשם חכמי הרמז). אולם ביום הכיפורים שהעולם זוכה להתקדש ולהיטהר ומותר ללכת יחף, שאין חשש שיושפע לרעה מן האדמה, וזהו גם הטעם שהכהנים היו הולכים יחפים בבית המקדש, כמו ששנינו "לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה" (זבחים כד). כי מקום המקדש האדמה בו קדושה, ואין חשש לילך בו יחף.

לפי זה יש לפרש, שההודאה בברכת "שעשה לי כל צרכי", היא על המנעלים שעל ידם יכול להישמר לבל יושפע עליו לרעה מקללת האדמה.

בדרך זו יש לומר מדוע בברכת כהנים עולים כל הכהנים לדוכן ללא מנעלים (הגמרא בסוטה מ. מ. מסבירה שישנו חשש שמתקרה לאחד הכהנים רצועת מנעלו ומפני כך יתבייש ולא יעלה לדוכן, אז עלולים לרונן אחריו שאינו עולה מפני שהוא בן גרושה). אולם יש לפרש, הכהנים שעולים לברך את העם באהבה, זוכים על ידי כך לקדש את העולם ולטהר את האדמה, ולכן באותה שעה אין צורך לנעול נעליים כיון שאין עוד קללת האדמה.

מובא בשם הרה"ק ר' משה ליב מסאסוב זי"ע, שמצינו בברכות השחר, שכל הברכות נאמרות בלשון רבים או בלשון נסתר, חוץ מברכת "שעשה לי כל צרכי". וביאר, שאם היו מברכים בלשון רבים, היה האדם עושה חשבון בעת שמברך הברכות שעשה לנו כל צרכינו, אם כן מה לו לדאוג עבור חבירו, שהרי הקב"ה כבר סיפק לו את כל צרכו, ולכן אומרים ברכה זו בלשון יחיד "שעשה לי", שרק לך - עבור עצמך, עליך לחשוב מחשבות כגון אלה, אבל לא על חבריך.

בדומה לזה מצינו בספר מאמר שיחת חולין של תלמידי חכמים (פרק א'), שהקשה, שמצינו בחז"ל שצריך האדם לעבוד את ה' בכל המידות ואף במידות הרעות, כגון בשקר במקום שמצוה לשנות, וכן בכעס במקום שמצוה לנקום נקמת ה'. ואם כן הכיצד אפשר לעבוד את ה' בחוסר אמונה? ותיירץ, שאם יבוא אדם ויקבץ טובתך שצריך הוא להשיא את בתו הגדולה, וכדומה. אזי אל תהיה מאמין גדול שהקב"ה יעזור לו, ולכן אין צורך בעזרתך, אלא כאן המקום לא להאמין ולתת לו צדקה.